

Planerad bergtäkt i Stojby

Ryssby socken, Kalmar kommun, Småland
Arkeologisk utredning, 2005

Håkan Nilsson

Rapport november 2005
Kalmar läns museum

Inledning

Denna rapport redovisar resultatet av en arkeologisk utredning som gjorts med anledning av en planerad bergtäkt med anslutande väg. Uppdraget har omfattat ett markområde (ca 750 x 250 meter) samt en vägsträckning (ca en kilometer) på Stojby 4:5 m.fl. fastigheter. Utredningen utfördes 2005-10-24 av Eeva Rajala och Håkan Nilsson, Kalmar läns museum. Arbetet har utförts på uppdrag av Skanska Sverige AB.

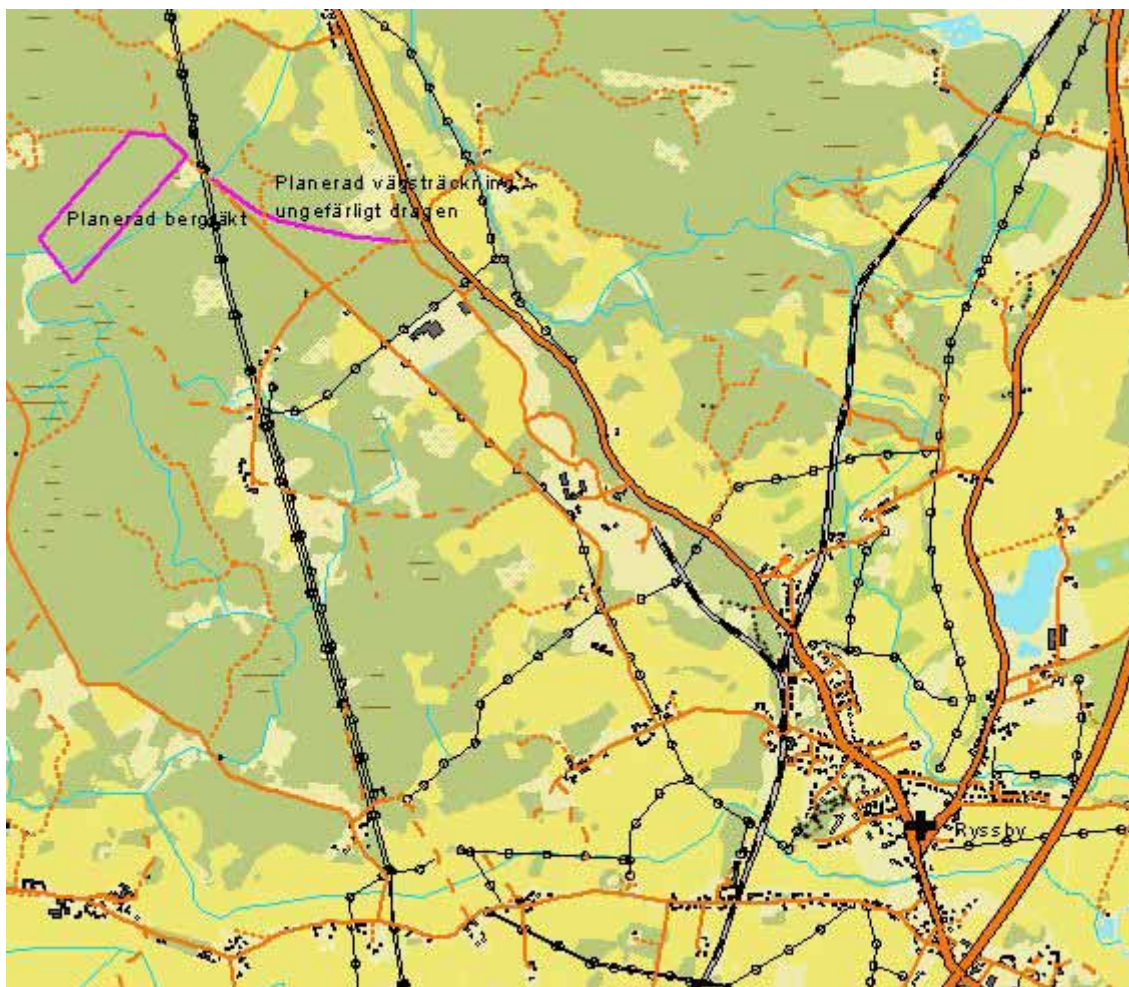

Fig. 1. Fastighetskartan med det aktuella undersökningsområdet markerat med rött. Allmänt kartmaterial från lantmäteriverket. Medgivande 507-98-2848. © Lantmäteriet. Gävle 2005.

Syfte

Utredningens syfte är att klargöra omfattningen av i området förekommande fornlämnings- och kulturlämningar och deras kulturhistoriska kontext, samt att bedöma deras antikvariska status. Utredningsresultatet kommer att ligga till grund för länsstyrelsens vidare hantering enligt kulturminneslagen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Stojby ligger i sydöstra delen av Ryssby socken, ca 1,5 kilometer nordväst om kyrkan som är belägen i Ryssby. Undersökningsområdet är beläget drygt fyra kilometer nordväst om kyrkan. Terrängen är lätt kuperad med moränhöjder och några mellanliggande små sankmarker. Jordarterna domineras av morän. Vegetationen utgörs av skogsmark, företrädesvis av barrskog.

Inga fasta fornlämningar var kända i undersökningsområdet före den besiktning som företogs av Kalmar läns museum år 2003. Kända gravar och boplatser är belägna i anslutning till bygden kring Ryssbyåns dalgång och Ryssbyslätten.

Undersökningsmetod

Inför fältarbetet gjordes en genomgång av Lantmäteriets arkiv. Övriga källor som legat till grund för bedömningen av området utgörs av Fornminnesregistret.

Det äldre storskaliga kartmaterialet analyserades mot tidigare ekonomiska kartor och områdets fornlämningsbild. Vid fältarbetet utgjorde de historiska kartorna ett värdefullt underlag för bedömningen av de i området förekommande lämningarna.

Fältinventeringen utfördes under en dag och innebar en systematisk genomgång av det aktuella området. Då den planerade vägsträckan inte markerats i terrängen inför arbetet gjordes en ”grovmaskig” inventering av läget för vägen efter tillgängliga uppgifter i befintlig MKB.

Inmätningen av förekommande forn- och kulturlämningar gjordes med GPS med direktöverföring till ett kartunderlag (manuell metod). Som bakgrundskarta för inmätningarna användes den digitala fastighetskartan i skala 1:5000 med ett pålagt raster i rikets koordinatnät med 100 meter mellan rasterlinjerna.

Någon beskrivning av de inmätta kulturhistoriska lämningarna gjordes inte. Det sedan tidigare registrerade röjningsröseområdet (RAÅ 262) rapporterades redan år 2003 till Riksantikvarieämbetets fornminnesregister.

Bebyggelse och markanvändning

Ryssby socken omnämns första gången omkring 1380. Socknen omfattade under medeltiden och 1500-talet även norra delen av Bäckebo socken. Stojby omnämns första gången 1539 (Stogby).

Området har under historisk tid (slutet av 1600-talet till 1800-talets första hälft) utgjorts av utmark till Stojby (skog och bete), med inslag av ängsmark. Ängsmarken låg främst i anslutning till fuktigare områden som kärr och mindre vattendrag. Området kring bäcken som rinner genom och i anslutning till undersökningsområdets sydöstra del är i varierande omfattning karterad som ängsmark från slutet av 1600-talet till första halvan av 1800-talet. Av den äldre ekonomiska kartan framgår att ängsmarkerna i många fall senare odlats upp och utnyttjats som åkermark.

Den torpbebyggelse som träder fram i de historiska källorna under 17–1800-talen har inte varit belägen i anslutning till undersökningsområdet.

Undersökningsresultat och tolkning

I nordvästra delen av den planerade bergtälten registrerades en stenmur, en källargrund, ett röjningsröse samt två stenvallar (röjningssten). Nordöst om detta område är område med sentida röjningsrösen (ej karterade). Söder om det röjningsröseområde som bedöms som förhistoriskt finns ytterligare ett område med sentida röjningsrösen (ej karterat). Samtliga dessa sentida lämningar bedöms ha uppkommit vid uppodling under senare delen av 1800-

talet/början av 1900-talet. Det är möjligt att återuppodling skett av ett förhistoriskt röjningsröseområde vars ursprungliga omfattning varit betydligt större.

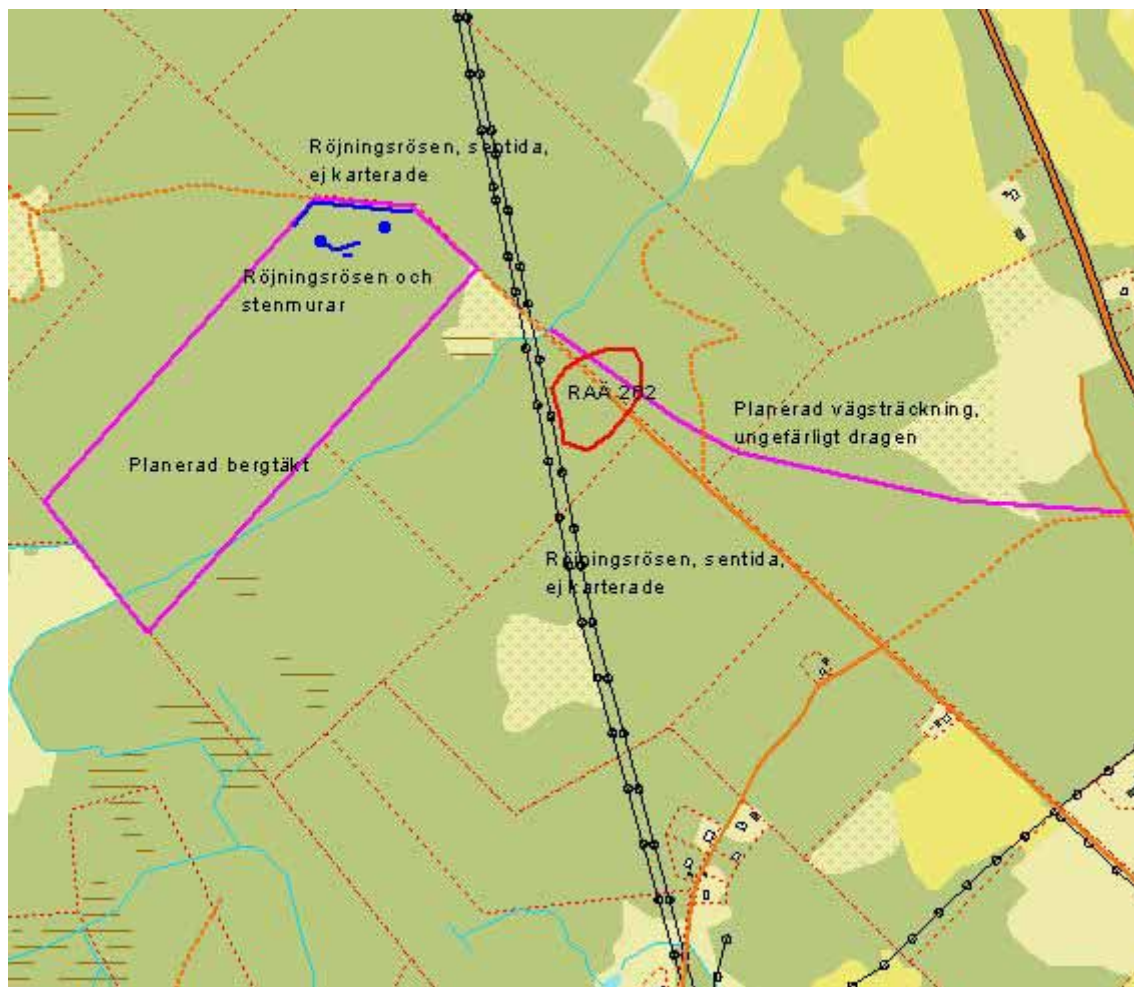

Fig. 2. Fastighetskartan med det aktuella undersökningsområdet och förekommande forn- och kulturlämningar. Allmänt kartmaterial från lantmäteriverket. Medgivande 507-98-2848. © Lantmäteriet. Gävle 2005.

I den planerade bergtäktens sydvästra del finns rester efter en ruttnande trädgårdsgård och igenväxande diken, dessa karterades ej.

RAÄ 262 har följande beskrivning i Fornminnesregistret:

1) Fossil åkermark, bestående av ett röjningsröseområde, ca 170x110 meter (NÖ-SV). I området är minst 20 röjningsrösen. Dessa är runda, 2–4 meter i diameter och 0,1–0,4 meter höga, av 0,1–0,4 meter stora stenar. Flack eller svagt välvd profil. Låg grad av stenröjning med kvarvarande block och större stenar. I området är en provtäkt för bergtäkt. Ett röjningsröse har skadats.

Kulturhistoriskt värde

Områdets kulturhistoriska potential ligger främst i att de förekommande historiska lämningarna representerar den generella och omfattande uppodling som sker av ångar och utmarker i landet under senare delen av 1800-talet. Den förhållandevis ringa omfattningen av de bevarade spåren efter denna uppodling, samt det faktum att en mängd liknande och mer innehållsrika områden finns bevarade, gör att områdets kulturhistoriska värde bedöms som

begränsat. Beträffande röjningsröseområdet (RAÄ 262) bedöms dess främsta värde vara vetenskapligt, bl.a. avseende datering och eventuellt förekommande spår efter bosättning i området.

Slutsats

Kalmar läns museum anser att det inte finns några kulturhistoriskt tungt vägande skäl mot anläggandet av en bergtäkt i området. För att undvika ingrepp i röjningsröseområdet (RAÄ 262) föreslår vi att sträckningen av den planerade vägens ändras så att anslutningen till den befintliga vägen förläggs ca 200 meter mot sydöst. Om den projekterade vägsträckningen bibehålls, eller om andra ingrepp görs i RAÄ 262, anser vi att ingreppet ska föregås av en arkeologisk förundersökning.

Lantmäterihandlingar

Ryssby LM akt 40, 43, 130 och 141

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-5663-05
Kalmar läns museums dnr:	33-911-05
Landskap:	Småland
Kommun:	Kalmar
Socken:	Ryssby
Fastighet:	Stojby 4:5 m.fl.
Ekonomisk karta:	5G 0f-g, 4G 9f
X koordinat:	1529607 Mittpunkt täktområdet
Y koordinat:	6300270
Höjd över havet:	15-25
Antal fältarbetstimmar:	8
Personal:	Eeva Rajala, Håkan Nilsson
Uppdragsgivare:	Skanska Sverige AB

Fältmaterial och original förvaras på Kalmar läns museum.